

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ 1920-Х – 1930-Х РОКІВ У СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У 1990-ті роки, в умовах незалежної України, активізувався інтерес дослідників до національної політики радянського уряду, етнічних процесів минулого та історії окремих національних меншин. Глибокому аналізу політичної системи в досліджувані нами роки присвячені роботи В. Даниленко, Г. Касьянова, С. Кульчицького. Зроблені авторами висновки стосовно політичного режиму того періоду дають можливість більш точно з'ясувати причини та наслідки політики, що здійснювалась по відношенню до національних меншин.

Найбільшу зацікавленість у істориків викликали питання причин запровадження політики коренізації в Україні та її згорання, демографічні питання. У роботах Б. Чирка «Національні меншини в Україні (20-30 роки ХХ століття)» та Л. Якубової «Етнічні меншини в суспільно-політичному та культурному житті УСРР 20-ті – перша половина 30-х років ХХ ст.» ретельно були проаналізовані основні елементи політики коренізації: створення спеціальних органів влади, проведення адміністративно-територіальної реформи з урахуванням національної приналежності мешканців та виділення національних районів і сілрад, соціально-економічних аспекти. Певне висвітлення в цих роботах знайшли і процеси організації закладів освіти і культури для національних меншин. По новому, на основі невідомих раніше архівних джерел аналізується доля національних меншин в умовах тоталітарного режиму в роботі О. Долженко.

Починаючи з 1990-х років, підвищення інтересу до національного питання сприяло появі значної кількості довідкової літератури, в якій значне місце відведено аналізу національної політики 1920-х – початку 1930-х років.

Одним із головних напрямів історичних досліджень у 90-ті роки стало вивчення історії окремих національних меншин України. Найбільш розробленими є питання історії чисельності та розселення німецької меншини, проведення серед німців політики коренізації та її згорання. Досить детально вивчалися зміни в кількісному й соціальному складі єврейського населення в Україні у 1920-1930-ті роки, проаналізовано заходи в сфері їх культурно-освітнього розвитку. Значні розробки є і у вивченні історії польського населення України. У них аналізується питання розселення поляків, їх участі у радянському будівництві, розвитку культури. На початку 90-х років відновили вивчення історії грецького населення України. Автор вказує на суперечливий характер мовної реформи серед греків. В поле зору дослідників потрапили і інші національні меншини та окремі регіони.

Останнім часом побачили світ наукові статті та монографії, що

досліджують питання розвитку культур національних меншин. Дослідниками детально проаналізовано політику уряду щодо культурного розвитку національних меншин, розкрито ідеологічну спрямованість всіх цих заходів. Всі дослідники визнають, що найбільш відчутні результати були досягнуті в галузі освіти. Спеціальні дослідження з проблеми організації навчальних закладів для національних меншин у 20-ті – на початку 30-х років було зроблено О. Бистрицькою, Л. Войналович та О. Войналович. Автори позитивно оцінили функціонування навчальних закладів національних меншин, які сприяли зростанню національної свідомості народів України. Проте можна зробити деякі зауваження щодо наведеної О. Войналович періодизації шкільного будівництва в Україні. У цілому хронологічні межі функціонування національних шкіл були визначені правильно. Проте не можна погодитись з автором у визначенні рамок піднесення національних шкіл (перша половина 1920-х років) та пов'язуванням згортання роботи шкіл національних меншин із загальним процесом згортання українізації (початок 1930-х років). Період найбільшого сприяння розвитку шкіл національних меншин тривав із середини 20-х до середини 30-х років. На початку 30-х років розпочалося знищення досягнень українізації та розгортаються масові репресії, в основному, проти української інтелігенції, а обмеження інтересів національних меншин, в часи проведення українізації, навпаки, ставало, навіть, одним із звинувачень проти прибічників українізації.

Більшість дослідників вважали створення системи освіти мовами національних меншин найбільш вдалим заходом національної політики радянської влади. Проте це не завадило виявити і негативні риси культурної політики серед національних меншин: суперечності мовних реформ серед греків, євреїв, татар, обмеження політики коренізації лише мовними питаннями, «радянської» культури тощо.

Окремі цікаві розробки з історії національних меншин України 20-30-х років ХХ ст. є в зарубіжній історіографії. Історія національних меншин України розглядається в рамках вивчення національної політики СРСР. Вони написані із залученням багатого фактичного матеріалу. В цілому, зарубіжна історіографія зробила свій внесок до розробки теоретичних питань національної політики радянської влади, що відбилося на поглядах сучасних вітчизняних дослідників. Проте проблеми практичного втілення національних програм, особливо в галузі у роботах зарубіжних авторів залишилися мало дослідженими.

Таким чином, оцінюючи стан вивчення проблеми становища національних меншин у республіці в 1920-х – 1930-х роках в цілому, слід констатувати, що, незважаючи на значну кількість праць, значна кількість питань національно-культурного будівництва цього періоду не знайшла достатнього висвітлення. Так, певного уточнення вимагає періодизація партійно-державної політики в сфері освіти, з'ясування особливостей її реалізації стосовно різних етнічних спільнот України. Поглибленого вивчення потребує і процес ліквідації системи освіти національних меншин.